

7. Евстигнеева Л. П. Энергетический потенциал рыночной трансформации / Л. П. Евстигнеева, Р. Н. Евстигнеев // Вопросы теории рыночной трансформации в России (второй выпуск). – М. : МНИИПУ. 1999.

8. Евстигнеева Л. П. Экономика как синергетическая система / Л. П. Евстигнеева, Р. Н. Евстигнеев. – М. : URSS, 2010.

9. Хакен Г. Синергетика. Иерархии неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах / Г. Хакен. – М., 1985.

Основными проблемами повышения эффективности трансформационного процесса экономической системы Украины является определение общего теоретического подхода к его изучению. Использование системного подхода определяется как начальный этап формирования синергетической парадигмы, необходимой для создания эффективной структуры национальной экономики в целом и аграрного сектора в частности.

Экономическая система, синергия, синергетика, трансформация, парадигма.

The main problems of improving the efficiency of the transformation process of Ukraine economic system is elected general theoretical approach to its study. It is proved that the use of a systematic approach to transformation processes is an important step in the formation of synergetic paradigm needed to create an effective structure of the national economy in general and the agricultural sector in particular.

The economic system, synergy, synergy, transformation, paradigm.

УДК 339.137.2:338.439.5

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ ПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ

***О. В. Кіфоренко, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва***

Досліджено методи управління якістю продукції на регіональному продовольчому ринку. Визначено можливості використання норм ISO серії 9000. Обґрунтовано необхідність рейтингу постачальників сільськогосподарської продукції з метою підвищення якості товарів, робіт та послуг.

Якість, продукція, конкурентоспроможність, продовольчий ринок, переробні галузі АПК, простежуваність, якостеспроможність, системи чесної практики, HACCP, SAP, норми ISO 9000.

Для кожного підприємства головною проблемою є виробництво продукції такого рівня якості, який забезпечить його високу конкурентоспроможність на ринку, буде відповідати вимогам споживача, гарантуватиме швидку реалізацію зазначеного продукту і надаватиме засоби для успішного функціонування та подальшого розвитку підприємства. Діяльність підприємств в умовах ринкової економіки робить наголос на економічній складовій управління якістю, адже вона має значний вплив на інтенсифікацію конкуренції у сфері якості, коли йдеться про пропозицію послуг із обслуговування клієнтів та цінову конкуренцію.

Економічна проблематика якості на підприємстві повинна охоплювати економічні причини і результати управління якістю, економічну ефективність та оптимізацію якості, а також економічну стимуляцію підвищення якості. Таким чином, управління якістю в АПК та на його підприємствах потребує застосування інтеграції систем управління якістю. При комплексному вирішенні питань проблематики управління якістю потрібно охоплювати досягнення всіх галузей науки, що є необхідною умовою методичної оцінки даних питань в АПК в цілому та на кожному підприємстві зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем управління якістю продукції у контексті підвищення її конкурентоспроможності присвятили свої роботи такі відомі науковці, як А. Сміт, Дж. Харрінгтон, А. Фейгенбаум, Б. Андерсен, Д. Босерт, К. Ісікава, Р. Хойер, В. Е. Демінг та інші. Також значний внесок у розвиток теорії та методології даного поняття зробили такі вітчизняні науковці: С. М. Ілляшенко, В. М. Гріньова, М. М. Салун, Л. В. Коломієць, А. В. Пиріков, В. В. Барабанов, Л. Е. Басовський, Ю. О. Богатин, Ж. В. Зорова, А. І. Момот, А. О. Заїнчковський, Ю. Л. Труш, Ю. Г. Левченко та інші.

Мета досліджень – узагальнення інформації щодо управління якістю продукції на підприємствах переробних галузей АПК та розробка заходів спрямованих на оптимізацію існуючих систем управління якістю продукції та впровадження нових.

Інформаційною базою для написання статті стали офіційні дані Державного комітету статистики, аналітичні огляди Міністерства аграрної політики та продовольства України, наукова література з теми дослідження, особисті дослідження та спостереження автора.

Методи дослідження, використані в роботі, ґрунтуються на системних загальнотеоретичних підходах до управління якістю та визначення рівня конкурентоспроможності продукції на регіональному продовольчому ринку. Методичною основою дослідження є основні положення економічної теорії, досягнення вітчизняної та зарубіжної науки у сфері формування стратегії конкурентоспроможності продукції на регіональному продовольчому ринку в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Успішне функціонування систем управління якістю на підприємствах переробних галузей АПК потребує прийняття філософії, яка міститься у нормах ISO серії 9000. Такий напрям управлінських дій на зазначених підприємствах повинен сконцентрувати особливу увагу на правильному перебігу виробничих процесів, які

виникають зі специфіки самого сільського господарства та переробних галузей АПК. Як наслідок, це повинно забезпечити здобуття конкурентної переваги, яка опирається на ефективне застосування систем управління якістю на підприємстві [3]. З досліджень систем управління якістю в Україні, у контексті забезпечення конкурентних переваг, впливає, що ми знаходимося лише на початковій стадії моніторингу та інспекції продукції, та й то не на всіх підприємствах він функціонує від початку й до кінця.

Потенціал конкурентоспроможності підприємств переробних галузей АПК у Європейській Співдружності визначається на підставі аналізу 22 інструментів конкурування. До таких інструментів належать: якість та її контроль, глибина переробки, здобуття специфічних сегментів ринку, нові технології та процеси, низька вартість одиниці виробу, позитивний імідж підприємства, розробки з удосконалення продукції та інновації, марка, здатність виробляти специфічні продукти харчування, діапазон наданих передпродажних послуг, ширина асортименту, стимулювання збуту, реклама, якість наданих післяпродажних послуг, контроль каналів реалізації через функціональні зв'язки, ціна, вигляд фірмового знаку, фінансова та операційна ефективність, умови платежу, побудова коопераційно-інтеграційних зв'язків із постачальниками, умови гарантії, ефект масштабу стандартної продукції [4].

Зі згаданих вище 22 інструментів конкурування, найважливішими, на нашу думку, слід вважати такі: якість та її контроль, глибина переробки, здобуття специфічних сегментів ринку, нові технології та процеси, низька вартість одиниці виробу, хороший імідж підприємства, розробки з удосконалення продукції та інновації, марка, діапазон наданих передпродажних послуг та широкий асортимент.

Незважаючи на істотні інвестиції, які отримують підприємства переробних галузей АПК і, як наслідок, підвищення рівня конкурентоспроможності їхньої продукції, багато з них мають недостатньо високу рентабельність. У цьому контексті однією з проблем, подолання якої істотно вплинуло б на рівень конкурентоспроможності продукції переробних галузей АПК на продовольчих ринках, є відновлення високої якості сировини для переробки.

В оцінці інтеграційних зв'язків між виробником (постачальником) сировини та тим, хто її переробляє (одержувачем), потрібно особливо підкреслити відсутність сталих зв'язків між згаданими вище контрагентами. Таку ситуацію потрібно радикально змінювати, адже саме той, хто переробляє продукцію, має визначити стандарти якості, яким повинні відповідати сировинні продукти. Звідси виникає потреба терміново змінити широко розповсюджену серед сільгоспвиробників точку зору про те, що вироблене повинно будь-якою ціною бути продане. Вжиття заходів, спрямованих на підвищення якості сільгосппродукції, потребує впорядкування і систематизації напрямів, у яких потрібно робити зміни продукції як рослинної, так і тваринної.

Основними напрямками, в яких потрібно робити зміни, є, насамперед, підвищення якості виробничих процесів та кінцевої продукції, під-

вищення ефективності сільськогосподарської продукції а також сприяння біологічному, технологічному, організаційному та економічному прогресу, беручи до уваги охорону навколишнього середовища. Розв'язання згаданих вище проблем у контексті рослинної продукції повинні концентруватися на застосуванні єдиної технології виробництва рослинної сировини (зернових, ріпаку, картоплі, цукрових буряків), що дозволило б збільшити ринкову пропозицію якісної сировинної продукції та задовольнити специфічні потреби переробних галузей АПК, заповнюючи споживчі ніші на ринку, виробляючи, наприклад, гречку, льон, овес, овочі тощо і забезпечуючи можливість зберігання сільгосппродукції (овочів та фруктів) та їх пакування для потреб споживачів.

Щодо тваринної продукції, то розв'язання зазначених вище проблем повинно передбачати концентрацію продукції у стадах, в яких гарантувалося б підвищення продуктивності та якості тваринної продукції, а також покращення зоогігієнічних умов виробництва тваринної продукції. Уся сільськогосподарська продукція має бути піддана системі оцінки якості продукції, контроль за якою повинні здійснювати незалежні інституції, наприклад, референс-лабораторії. Підтримкою таких кроків повинно бути широке визнання сильних та слабких сторін сільського господарства певного регіону та вказання дорадчими інституціями найкращих економічно обґрунтованих шляхів подолання тих чи інших проблем. І, як наслідок, посилення стандартів якості процесів виробництва та кінцевого продукту повинно більш успішно формувати потенціал конкурентоспроможності як країни в цілому, так і кожного окремо взятого підприємства.

Одним зі способів утримання високої якості продукту є простежуваність (англ. *traceability*). Під простежуваністю розуміємо можливість простежити передісторію та застосування або місцезнаходження продукту за допомогою зафіксованої ідентифікуючої інформації [5]. Інакше кажучи, це здатність до отримання інформації про історію продукту, у тому числі інформацію про походження сировинного продукту чи елементів, які використовувалися при його виготовленні. Простежуваність є дуже важлива не тільки у переробній промисловості, але, наприклад, і в машинобудівній (де є вірогідність бути змушеним зняти з ринку браковані машини або запчастини) чи у фармацевтичній.

У логістиці простежуваність означає можливість слідкувати за переміщенням товару логістичним ланцюгом опираючись на номер партії та серії. Потрібно зазначити, що підхід до простежуваності істотно відрізняється, залежно від галузі, в якій її застосовують. Наприклад, у переробних галузях та фармацевтиці контроль за виконанням кожного наступного етапу виробництва необхідний за законом. У деяких галузях простежуваність використовують лише для здобуття конкурентної переваги. Повернемося до переробних галузей, у нашому випадку АПК. На сьогодні спостерігається поступове підвищення вірогідності виникнення ризиків, пов'язаних із загрозами якості харчових продуктів. До причин такої ситуації можемо віднести глобалізацію у логістичному ланцюгу, поширення забруднення продуктів харчування та захворювань тварин і т. д. Усе вищезазначене

дає нам змогу стверджувати, що простежуваність є абсолютною необхідністю, якщо йдеться про продукцію переробних галузей АПК.

Для успішного та безпечного функціонування підприємства переробних галузей АПК повинні звертати особливу увагу на якість сировини, що надходить від постачальника та якість кінцевого продукту, який вони постачають споживачеві. Вважаємо, що в цій ситуації оптимальним буде застосування системи SAP (англ. *Systems Applications Products*). Дана система містить усю інформацію про продукти та їх переміщення. У випадку виникнення проблеми з якістю кінцевого продукту, можна відстежити у зворотному напрямі послідовність переміщення продукції та постачань і постачальників, ідентифікуючи тим самим джерело проблеми. Вважаємо, що для забезпечення найвищого рівня якості продукту, оправданим є відслідковування інформації про кінцевий продукт аж до виробництва сільгосппродуктів.

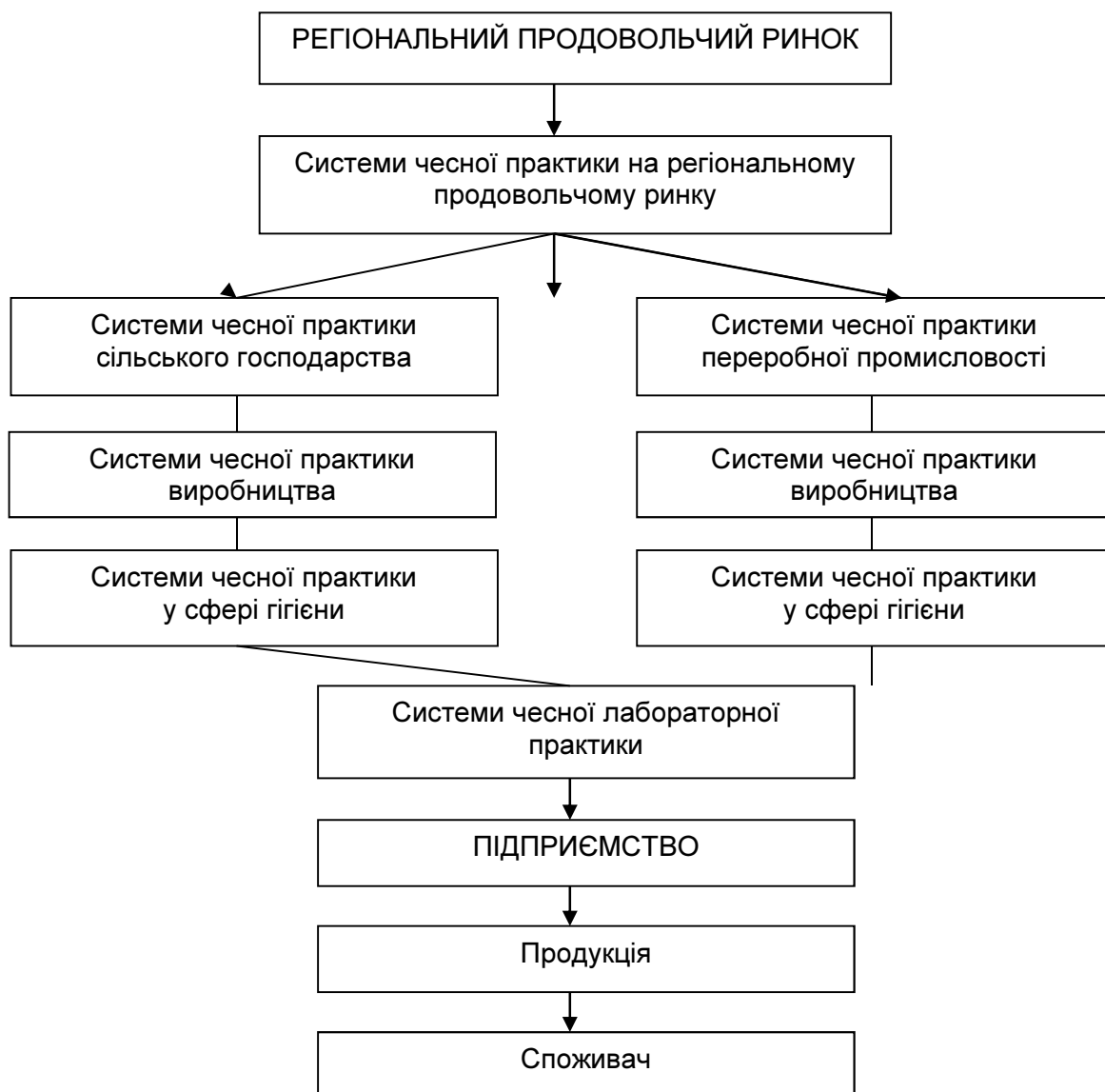

Рис. 1. Схема систем чесної практики на регіональному продовольчому ринку*

*Джерело: авторська розробка.

Нові правила харчового законодавства, які діють на території країн-членів Європейської Співдружності, як переважаючі з точки зору національного законодавства, по своїй суті мають намір ліквідувати бар'єри на шляху обороту харчових продуктів та забезпечити захист споживача. Щоб цей інструмент спільної політики у сфері безпеки торгівлі продуктами харчування міг бути реалізований, в усіх країнах-членах Європейської Співдружності (як у країнах – дійсних членах ЄЕС, так і у майбутніх), необхідно ввести систему чесної практики на регіональному продовольчому ринку. Тобто, від виробника до споживача. У цю систему повинні входити управління якістю та її гарантія всіма суб'єктами, які функціонують на ринку сільгосппродукції та виробів з неї. Вона включає як обов'язкові елементи управління якістю (наприклад, НАССР), так і добровільні. У цю систему повинні входити управління якістю та її гарантія всіма суб'єктами, що функціонують на ринку сільгосппродукції та виробів з неї. Схему систем чесної практики розглянемо на рис. 1.

Системи гарантування якості є частиною системи управління якістю і концентруються на забезпеченні впевненості у тому, що вимоги щодо якості будуть виконані. Охоплення системним підходом щодо якості цілого продуктового ланцюга потребує створення системи Чесної Практики Сільського Господарства (ЧПСГ). Усі системи, що зображені на рис. 2, базуючись на взаємних зв'язках, повинні утворювати групу систем Чесної Практики Агропромислового комплексу (ЧПА).

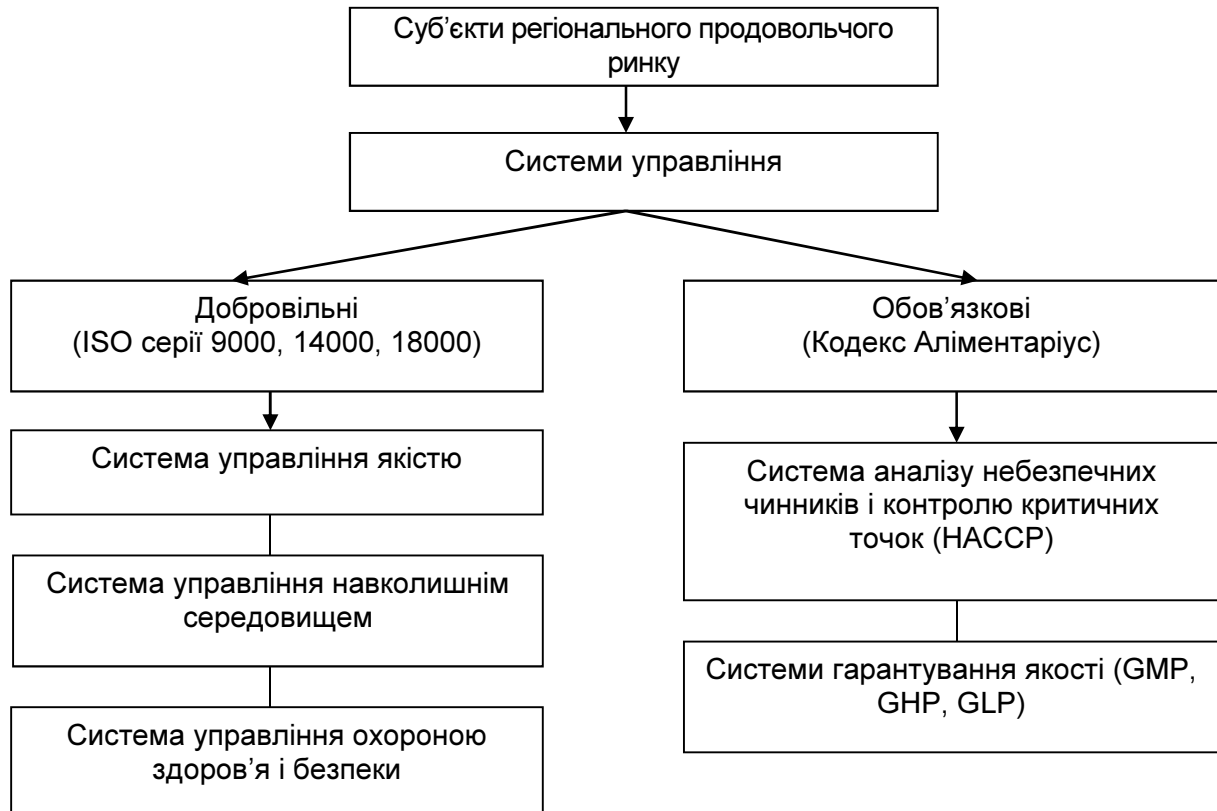

Рис. 2. Схема систем управління якістю*

*Джерело: авторська розробка.

Прийняття і застосування правил чесної практики в агропромисловому комплексі призведе до зміни теперішніх зв'язків між видимим прогресом в управлінні якістю на підприємствах переробних галузей промисловості та доволі слабким рівнем управління якістю на підприємствах, які виробляють сировину. Майбутнє згаданих вище відносин усередині агропромислового комплексу має змінитися, оскільки функціонування переробних підприємств у продуктовому ланцюгу залежить від якості сировини, що прописано в новій нормі ISO 9001 – 2000.

Підприємства переробних галузей, удосконалюючи контроль якості у межах систем управління якістю, повністю усвідомлюють значення якостеспроможності постачальника. Під якостеспроможністю пропонуємо розуміти здатність суб'єкта до забезпечення високої якості товарів, робіт чи послуг.

Якостеспроможність є основним показником створення Рейтингу Постачальників Сільськогосподарської Сировини, який потрібно створити на підставі якісної оцінки сировини для поставки. Одним із основних принципів систем гарантування якості є постійне вдосконалення виробничих процесів, чому сприяє вдосконалення контролю та профілактика. Сучасні концепції управління підприємством повною мірою визнають значення проблематики якості в конкурентній боротьбі на ринках харчових продуктів та послуг. Саме для цього підприємства повинні запровадити сучасні системи управління якістю, системи аналізу небезпечних чинників і контролю критичних точок (НАССР) і системи гарантування якості (GHP, GMP, QACP, GLP), які діють на підставі Кодексу Аліментаріус, норми якого є обов'язковими до виконання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на нашу думку, європейська інтеграція збільшує шанси тих підприємств на підвищення рівня їх конкурентоспроможності та конкурентоспроможності продукції, яку вони виробляють, які застосовують обов'язкові та добровільні системи управління якістю. Управління якістю на підприємствах переробних галузей АПК має на увазі постійне вдосконалення виробничого потенціалу, технологічних процесів, організаційних структур та збільшення виробничих потужностей. І, як результат, роль таких підприємств на продовольчому ринку є дуже важливою, адже вони формують ланцюг вартості продуктів харчування, який опирається на норми ISO та НАССР, впливаючи на якість сировини, яку поставляє постачальник. Дослідження довели, що здобуття тривалої конкурентної переваги залежить від посилення ефекту застосування систем управління якістю.

Крім того, різні підприємства можуть знайти різне застосування для концепції простежуваності, але найважливішим, на нашу думку, є саме її якісний аспект. У логістичному ланцюзі, де утримання високої якості у процесі переміщення від однієї фірми до іншої, є вирішальним для отримання кінцевого продукту високої якості. Саме простежуваність стає способом досягнення чіткого поділу відповідальності, взаємної довіри і, як результат, підвищення рівня конкурентоспроможності.

Список літератури

1. Андерсен Б. Бізнес-процеси. Інструменти удосконалення / Б. Андерсен – К. : Стандарти і якість, 2006. – 272 с.
2. Пыриков А. В. Эмерджентность системы «товар-сырье-товар» в контексте экологического рециклинга / А. В. Пыриков, В. И. Братчун, Д. П. Лойко, В. Н. Ардатов // Перспективні напрямки української науки : зб. статей учасн. XIX Всеукр. наук.-практ. конф. «Інноваційний потенціал української науки – XXI сторіччя». – Запоріжжя : Соціальний дім, 2013. – Т. 2. – С. 17–19.
3. Blazek Alfred Controlling // Praxis Handbuch soziale Dienstleistungen. – Neuwied : Luchterhand Verlag, 2001.
4. Godziszewski B. Potencjał konkurencyjności przedsiębiorstwa jako źródło przewag konkurencyjnych i podstawa stosowanych instrumentów konkurencyjności. – TNOiK Dom Organizatora. – Toruń. – 1999. – С. 79–82.
5. The global language of business [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.gs1ua.org/uk/practice/traceability.csp>

Исследованы методы управления качеством продукции на региональном продовольственном рынке. Определены возможности использования норм ISO серии 9000. Обоснована необходимость рейтинга поставщиков сельскохозяйственной продукции с целью повышения качества товаров, работ и услуг.

Качество, продукция, конкурентоспособность, продовольственный рынок, перерабатывающие отрасли АПК, прослеживаемость, качество, способность, системы честной практики, HACCP, SAP, нормы ISO 9000.

The methods of quality control at the regional food market. Possible use of ISO 9000 is defined. The necessity of rating suppliers of agricultural products to improve the quality of goods and services is proved.

Quality, products, competitiveness, food market, processing industries of agro-industrial complex, traceability, qualitative ability, a system of fair practices, HACCP, SAP, ISO 9000 standards.

УДК 334.7:633.63:664.12

ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄДНАНЬ ВИРОБНИКІВ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ ТА ЦУКРУ

А. В. Фурса, кандидат економічних наук

Досліджено питання функціонування виробників продукції цукробурякового виробництва за організаційно-правовими формами господарювання, у тому числі великих агропромислових компаній. Визначено основні позитивні та низку заперечливих явищ і тенденцій у функціону-

© А. В. Фурса, 2015